

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM.

Paulus coram Agrippa se iustificans, suam conuersionem ordine narrat, & se Iudæis ac Gentibus Christum prædicatione ostendit: vnde cum Festus illum nimia scientia insanire diceret, respondit se velle omnes auditores esse similes illi Christianos. Vnde Agrippa iudicat illum, nisi appellasset, debere dimitti liberum.

Agrippa verò ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus extenta manu cœpit rationem reddere. De omnibus quibus accusor à Iudæis, rex Agrippa, æstimo me beatum apud te, cum sim defensusus me hodie, maximè te sciente omnia quæ apud Iudæos sunt, consuetudines & quæstiones: propter quod obsecro, patienter me audies.

Iudæis multo secius quàm expectabant accidit. Paulum enim intendebant probare sceleratum, qui persecutione illorum innocens repertus est: quem læsæ maiestatis accusabant, eorum accusatione ab omni ne dicam vitio, sed omni suspitione immunis declaratus. Ideo æquum nactus iudicem, permittitur se ab omnibus accusationibus purgare. Tutè igitur loquitur absque assentatione, se beatum reputans, qui loquitur coram iudice, qui & mores & ceremonias Iudæorum ac querelas iam dudum agnouit, & non sicut Felix aut Festus alienigenæ, qui Iudæorum quæstionibus fauere videbantur, & propterea illū semper vinctum etsi innocentem tenebant. Magna igitur libertate inquit Chrystoffo. loquitur Paulus, non assentans, sed propter hoc se beatum dicens, quòd loquatur ei qui omnia sciat propter quæ à Iudæis apud regem accusatur, quæstiones scilicet Iudaicas, atque mores & consuetudines eorum: contra quas obsecrat patièter audiri, omnium rationè redditurus. Hiero. de optimo genere interpre. paulo secus legit. Paulus Apostolus inquit, præsentem regem Agrippa de criminibus responsurus, quod possit intelligere qui auditurus

CAP. XXVI. IN ACTVS

erat, securus de causæ victoria statim in principio sibi gratulatur, dicens : De omnibus quibus accusor à Iudæis, ô Rex Agrippa, existimo me beatum, cum apud te sim hodie defendendus, qui præcipue nosti cunctas quæ in Iudæis sunt consuetudines & quæstiones. Legerat enim, inquit, illud Isaiæ: Beatus qui in aures loquitur audientis: & nouerat tantû oratoris verba proficere, quantum iudicis providentia cognouisset.

Et quidem vitam meam à iuuentute, quæ ab initio fuit in gente mea in Ierosolymis, nouerunt omnes Iudæi, præsciētes me ab initio (si uelint testimonium perhibere) quoniam secundum certissimam sectam nostræ religionis uixi Pharisæus. Et nunc in spe quæ ad patres nostros repromissionis facta est à Deo, sto iudicio subiectus, in qua duodecim tribus nostræ nocte & die deseruiētes sperant deuenire: de qua spe accusor à Iudæis Rex.

Qui nil sibi conscius est Paulus, audenter & liberè loquitur. Quomodo inquit, seditiosus fuisset inter eos, quos in testes vitæ meæ præteritâ inuoco, & adolescentiæ meæ illorum acceptum habeo sufferre præsens testimonium. Quòd si me accusent fuisse discolum, sicarium, aut vagum, testes sunt, quia secundum exactissimam eorum sectam uixi religiosus Pharisæus, quibus credo, qui conuersationem meam ab initio nouerunt, si ferre uelint testimonium. Cur igitur tantum in me inuehunt inquires? De spe repromissionis patribus nostris facta. Predicare enim Christum nil aliud erat, quàm annunciare spem ad patres nostros per prophetas factam esse in Christo impletam, cuius summa est resurrectio mortuorum, cui inimici Iudæi dum ei resistunt, manifestò aduersantur. Ad quam probandam duas adducit rationes: Primam ex prophetis, quam uelut oraculum pro certissima fatentur. Alteram ab affectu, ut infra dicitur. Quo ad primam: Quid causæ est quòd huius spei resurrectionis me accusent, cum duodecim tribus nostræ die noctuque seruiendo se sperant ad eam peruenturas resurrectionem, quam pro certissima ex pluribus à nostris prophetis iam pridem suscitatis fatentur. Cum igitur vita mea non esset dissimilis vitæ

corum,

eorum, nec spei aut fidei eorum, cur me expetunt à te iudicari?

Quid incredibile indicatur apud vos, si Deus mortuos suscitaret? Et ego quidem existimaueam me aduersus nomē Iesu Nazareni debere multa cōtraria agere: †quod & feci Ierusalem, & multos sanctorum ego in carceribus inclusi, à principibus sacerdotum potestate accepta, & cum occiderentur detuli sententiam, & per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare, & amplius insanies in eos, persequabar usque in exteris ciuitates. †Sup. 9. a

Alteram subdit rationem: Cur incredibile inquit, iudicatur apud vos, si Deus mortuos suscitaret, cum hæc opinio apud vos in confesso sit: in qua si qui nō educati fuissent, nunc culpæ eorū tribueretur. Nam si Deū omnia posse fatemur, quod & ethnici non negant, cur mortuorum resurrectionē negabimus, cum plurimos Deū ante suscitauerit in exemplum futuri Messie suscitandi. Quod si qui antè resurrexerint, quid criminis est Christū resurrexisse fateri. Nihilominus Iudæi magis odio, quā zelo in Iesum illum Nazarenū exarserunt, & me tanquā ministrū suum ad Nazarenos persequendos delegerunt, quorum plures blasphemare, & Iesum Nazarenū esse Christum & Messiam negare, alios in carceres detrusi, in alios qualiter occidi deberent sententiam tuli, nec Ierosolymis tantū, sed in exteris nationibus, nec meo tantū iudicio, sed & sacerdotum iussu hæc exequabar, quos in testes palām profero, & in suam committo fidem.

In quibus dū irem Damascū cū potestate & permissu principum sacerdotum, die mediā, in uia, uidi, rex, de cælo supra splendorem solis circumfulsisse me lumē, & eos qui mecum simul erant, omnesq; nos cum decidissemus in terram, audiui uocem dicentem mihi Hebræica lingua: † Saule, Saule, quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Ego autem dixi: Quis es Domine? Dominus autem dixit: Ego sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris. Sed exurge, & sta super pedes tuos. †Sup. 9. a & 22. b.

Probat Paulus se testem fide dignum, quantumuis

Iesum impugnaret, in eius legem & euangelium insaniret, & plurima in eum faciens expugnaret credentes, suaderet blasphemias, principes, ciuitates, & cuncta in eum animaret, nullumque lapidem non moueret ad eius legem extinguendam, cum subito mutatus est in alterum virum, & qui secum aderat testes adducit: vnde his auditis non potuit non credidisse. In meridie enim inquit, cum ire Damascum iussu quidam sacerdotum, vidi circumfulgentem me & eos qui mecum erant lucem supra solis splendorem lucidam: cuius fulgore cum cecidissemus in terram, audiui vocem Hebraica me voce compellentem: Saule, Saule, quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Hucusque inquit Rab. sine stimulo restitisti: sed nunc si resistis, contra stimulum calcitrabis, quod, satis durum est. Stimulus enim est ipsa correctio, vt Ecclesiast. 12. Verba sapientium sicut stimuli. Hanc historiam narrat Paulus supra 9. & 22. in quarum qualibet aliquid addit vel minuit: quas facile concordare. In quibus Christi sibi loquentis resurrectionem manifeste annunciat, testes qui secum erant, & secum lapsi sunt praefulgore adducit, si preteritis nolint credere prophetis. Igitur inquit, quod ego refero non resurrexit a mortuis, non a prophetis modo, qui hoc annunciarunt, sed a viuentibus aperte ostendo. Sermonem itaque, qui idem est cum prophetarum dictis fideliter accipite. Sciscitanti autem mihi: Quis es Domine? Ego sum inquit, Iesus Nazarenus, quem tu persequeris. Sed exurge, & sta super pedes tuos. Ad hoc enim apparui tibi, vt constituam te ministrum & testem eorum que vidisti, & eorum quibus apparebo tibi, eripiens te de populis & Gentibus, in quas nunc ego mitto te, aperire oculos eorum, vt conuertantur a tenebris ad lucem, & de potestate Satanae ad Deum, vt accipiant remissionem peccatorum, & sortem inter sanctos per fidem que est in me. Vnde

† Sup. 13.

✱ 14.

rex Agrippa, non fui incredulus caelesti visioni, † sed his qui sunt Damasci primum, & Ierosolymis, & in omni regionem Iudaeae, & Gentibus annuntiabam, vt penitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna penitentiae opera facientes.

Inde efficax adducit Christi viuentis testimonium, tam ex visu, quam ex auditu, in quo considerat inquit, Chryso-

folto. quàm mansuetè loquitur illi Deus. Apparui inquit, tibi, vt constituam te ministrum ac testem & eorum quæ vidisti, & eorū in quibus appereo tibi, eripiens te à populo Iudæorum, ac Gentibus ad lucem, & a potestate Satanae ad Deum. In quibus ostendit mala quibus increduli constringuntur, Satanam inquam, & tenebras: sicut & bona credentium, lucem Deum, & sanctorū sortem. Quibus inquit, credidi, hac me visione adduxit, & tandem persuasit, vt nihil amplius differrem: nec solum vt eos ad pœnitentiam hortarer, sed ad mirabilem vitā, dignis pœnitentiæ operibus incumbentes. In quibus nec inobediens fui, nec negligens.

Hac ex causa me Iudæi cum essem in templo, † comprehensum tentabant, volentes me interficere. Auxilio autem aditus Dei usque in hodiernum diem sto, testificans minori atque maiori, nihil extra dicens, quàm ea quæ propheta locuti sunt, futura esse & Moyses, si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum lumen annuntiaturus est populo & Gentibus.

† Sup.
21. c.

Vt autem sermo Pauli adulatione careat, totum quod factū est Deo ascribit, qui nihil prorsus egerit, quin iussu diuino, & quasi coactus fecerit, & qui non nisi sancta, & iuxta legē eorum docuerit. Quomodo igitur alios optimā vitā docens seditionis & contentionis author fuisset. His tñ non obstantibus Iudæi illum in tēplo apprehenderunt, & nisi Dei nactus fuisset auxilium, ipsum interfecissent. Cuius tamen auxilio vsq; in hunc diem tam paruo quàm magno prædicabat, sed nil aliud, quā quod propheta vnanimis prædixerant futurum, & imprimis Moyses eorū legislator, quod scilicet passurus erat Christus, & primus ex resurrectione mortuorum futurus. Primus siquidem resurrexit, non amplius moriturus. Quia ✠ Christus resurgens ex mortuis iam nō moritur, mors ✠ Rom. illi vtrā non dominabitur: licet pleriq; tā in veteri quā 6. a. nouo testamento, siue per Christum multi suscitati sint, amplius tamen morituri, vniuersalem expectantes resurrectionem. Nec immeritō igitur Christus dicitur primus ex resurrectione mortuorum, siue primitiæ dormientium: vt 1. Corinth. 15. ✠ Nunc autem Christus 15. resur.

✠ Rom.

6. a.

✠ 1. Cor.

15.

resurrexit à mortuis primitiæ dormientium. Ex quo manifestum illis denunciatur, quòd non minus expectare debeant, qui prophetis credere non diffitentur.

† Inf. 12. c

Hæc loquente eo, & rationem reddente, Festus magna voce dicit: † Insanis Paule, multæ te literæ ad insaniam conuertunt. Et Paulus: Nō insanio inquit, optime Feste, sed veritatis & sobrietatis verba loquor. Scit enim de his rex, ad quem constanter loquor: latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo quicquam horum gestum est. Credis rex Agrippa prophetis? Scio quia credis.

Videns Festus libertatem qua Paulus regem alloquebatur, exultauit hunc aliquid sinistri passum, quod insaniam tribuebat: ideo ait, insanis Paule. Insaniam deputabat, inquit Bed. quòd homo vincit loco defendendi ac cepto non de calumnia, qua premebatur externis, sed de cōscientia, qua intus gloriabatur, sermonem faceret, atque omnia reuelationis, qua de persecutore in Apostolū mutatus erat, miracula percurreret: sed & dispensatione nostri redemptoris ostensa, de resurrectione mortuorum conuictantis habitu impetuque dissereret. Ad eò enim vox illa Pauli furore & ira plena erat, licet directa ad regem, vt aliquantulum motus sit Festus, libertatem eius intuitus ex animi perturbatione & ira manantē. Ideo inquit: insanis Paule, multæ te literæ ad insaniam conuertunt. Pro conuertunt, Græcè est *πιστις*. Est autem *πιστις* circumago, & retrorsum ago, atque in errorem induco. Sensus ergo est: Multæ te literæ è sana mente ad insaniam redigunt, & retrò agunt. Et licet asperè illum argueret Festus, mansuetè tamen illi respondet. Non insanio inquit, optime Feste, sed veritatis ac sobrietatis verba loquor, contra id quod Festus improperat, insaniam & furorē, non cum adulatione, sed cum reuerentia, qualem decet Imperatoris vicarium. Inde docet causam ob quā ad regem Agrippam sermonē direxit. Scit enim inquit, ipse rex, apud quem etiam liberè loquor. Latere enim eum nihil horum quæ facta sunt, quæ nec etiam in angulo sunt facta, quæ etiam vos scire oportebat primos, sed nolulistis, iuxta illud: † Consydera opera Dei, quòd nemo possit corripere, què ille despexerit. Credis inquit,

† Ecclesiast. 7. b.

rex

rex Agrippa prophetis? Scio quòd credis. Non hæc adu-
lando, vt quidam putant, ait Bed. sed verè profatur. A-
grippa enim vtpote Iudæorum ritu & legibus imbutus
credebat vera locutus esse prophetas, sed ad quem eadè
veritas pertingeret, id est, Dominum Christum vt perfidus
nesciebat: quamuis in cõcione quadam cum Iudæis
habita dixisse legatur: Sed de religionis auxilio præsu-
mitis, cum iam orbem discipuli Iesu repleuerint, haud si-
ne Dei nutu putamus illam crescere religionem. Hæc
ille, post quem Glos. ord.

Agrippa autem ad Paulum: In modico suades me Christianum fieri. Et Paulus: Opto apud Deum & in modico, & in magno, non tantum te, sed etiam omnes qui audiunt hodie, fieri tales qualis & ego sum, exceptis vinculis his.

Breui inquit oratione, & compendiosa doctrina, ac si ne multo labore mihi persuadere tentas, vt legem sequar Christianorum. Cui Paulus respõdet optare se siue paucis, siue multis verbis opus sit, omnes agnoscere Christum, fortè significans exiguum esse quod hætenus audierat, præ ijs quæ de re illa dici possent: qui si vellet his plura audire, & vberiore hac doctrina frui, se non ob id defatigari, sed promptum & alacrem ad dicendum inueniret. Potest etiam illud: in modico suades me Christianum fieri: sic intelligi: Parum abest quin mihi persuadeas, & nihil propius factum est, quàm vt me feceris Christianum. Nec pauco inquit Paulus, sed etsi opus esset maiore, optarim te fieri Christianum. Omnino promptus sum inquit Oecume. omnia facere pro salute, non tua solum, sed & omnium qui præsentés sunt: verum & tales qualis ego sum, exceptis vinculis his: non qui auersaretur vincula pro Christo, aut erubesceret, aut molestè ferret, quod illi erat quiddam quasi magna gloria dignum, sed ad illorum suspitionem respiciens dicit & demittit ad eorum opinionem & infirmitatem.

Et exiit rex, & præses, & Bernice, & qui assidebant eis: & cum secessissent, loquebantur ad inuicem, dicentes: Quia nihil morte aut vinculis dignum quid fecit homo iste. Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem.

Qui

Qui nuper Paulum insanum dicebant, pro eo suffragia ferunt, absoluentes eum tanquam innocentem, qui nec quidpiam morte aut vinculis dignum admiserit, & ideo illum prorsus impunè dimississent, nisi Cæsarem appellasset. Et inter illos primus Agrippa absolvit, tanquã regia sulus dignitate, & qui fertur fuisse vir prudens & pius, & qui audito Paulo aliquantulum inclinatus est ad credendum Christum. Legitur enim in Ecclesiastica historia, quòd imminente Ierosolymorum excidio, Ecclesia quæ in Ierosolymis fuerat congregata, responso à Deo accepto emigrare iubetur, & transire ad oppidum quoddã Pellam nomine, trans Iordanem, in regnũ quidẽ Agrippæ, quos ibidem benignè suscepit. Et cum ipse cõfœderatus esset Iudæis, ibi fuerunt benignè suscepti, & pacificè tractati. Paulũ itaq; libenter dimississet liberũ, nisi Cæsarem appellasset, alioqui pars eius aduersã mortem eius intentabat, & eũ tanquam morte dignum persequebatur: quamobrè nec eum præses poterat absq; suo graui periculo dimittere liberũ: sed neq; vinculis eum soluere. Quod singulari quidẽ dispensatione Dei factũ est, non solum quòd non absolueretur, sed quòd eũ vinculis Romã adiret, sicut ipse apud Timotheum gloriatur: ✠ Memor esto Iesum Christum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid secundum euangelium meum, in quo laboro vsque ad vincula, quasi malè operans: sed verbũ Dei non est alligatum.

✠ 2. Tim.
2. b.

CAPVT VIGESIMVMSEPTIMVM.
Datus Paulus Centurioni Romam duendus vix Cretam aduerso vento peruenit: vnde periculosam prædicent navigationem, exeuntes vehementem patiuntur tẽsumptione, & tandem naufragium, à quo tamen sumpto cibo prædicente Paulo cuncti incolumes euaserunt.

17. q. 1. ca.
p. 1.
Aduersif.
225.
† 2. Cor.
11. f.

VT autem iudicatum est nauigare eum in Italiam, & tradi Paulum cum reliquis custodijs Centurioni nomine Iulio, cohortis Augustæ, transfredientes nauem Adrumetinam incipientem nauigare, circa Asie loca sustulimus, perseverante nobiscum

Ariflar-